

7. **Тетрадь** № 9. Записано Г. Г. Нечаевой в 1983 г. в. д. Покоть Чечского р-на от Гуньковой Ксении Иосифовны, 1921 г. р. – Фонд музея.

Рассматривается рукописная книга «Евангелие» конца XVI начала XVII в., которая хранится в Ветковском музее старообрядчества и белорусских традиций им. Ф.Г. Шклярова. Обосновывается ее датировка и взаимосвязь с другими рукописными Евангелиями созданными в белорусских скрипториях в конце XVI в. Особое внимание уделено художественному оформлению Евангелия.

The article reviews the manuscript book "Gospel" of the late XVI-early XVII century, that is housed in the Vetkovsky Museum of Old Believers and Belarusian traditions named after. F.G. Shklyarov. It is justified by its dating and relationship with other handwritten gospels created in Belarusian scriptories at the end of the XVI century. Particular attention is paid to the decoration of the Gospel.

Ліс М.М. (Мінск)

БЕЛАРУСКІЯ ВЫДАННІ Ў ПРЫВАТНЫХ РАСІЙСКІХ КНИГАЗБОРАХ: НА ПРЫКЛАДЗЕ АСАБІСТАЙ БІБЛІЯТЭКІ П.Н. БЕРКАВА

Бібліятэка вядомага расійскага вучонага-літаратуразнаўцы, бібліёграфа, кнігалюба Паўла Навумавіча Беркава, якая пасля яго смерці была набыта Акадэміяй навук БССР і зараз захоўваецца ў фондзе Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, уяўляе сабой надзвычай разнастайны і цікавы кніжны комплекс. У яго складзе знаходзяцца каштоўныя, у тым ліку і ўнікальныя, выданні гуманітарнай скіраванасці. Па сцвярджэнні ўладальніка кнігазбору, ён ніколі не набываў рэдкасцей дзеля іх рэдкасці. У яго бібліятэцы не было выпадковых выданняў, як і надзвычай дарагіх бібліяфільскіх. Галоўным чынам там была сканцэнтравана літаратура, якая адпавядала яго прафесійным інтарэсам, выклікала агульначалавечую цікавасць [1, с. 36].

П.Н. Беркаў быў чалавекам шырокаадукаваным, што, натуральна, адбілася і на яго разнастайных літаратурных перавагах.

Кнігазбор П.Н. Беркава налічвае звыш 12 тыс. экзэмпляраў кніг, без уліку рэфератаў, адбіткаў, шматлікіх выразак, аб'яднаных у канвалюты. У пераважнай большасці тут прадстаўлены рускамоўныя выданні, але ёсць і дастаткова кніг на асноўных еўрапейскіх і славянскіх мовах (Павел Навумавіч добра іх ведаў).

Асобную нішу ў кнігазборы займаюць выданні былых народаў СССР. У гады Вялікай Айчыннай вайны П.Н. Беркаў знаходзіўся ва эвакуацыі ў Кіргізіі, працягваў навуковую і выкладчыцкую дзейнасць: узначальваў кафедру рускай і ўсеагульнай літаратуры Кіргізкага дзяржаўнага педагогічнага інстытута, працаваў у Кіргізскім філіяле Акадэміі навук СССР. Менавіта ў гэты перыяд ён і зацікавіўся літаратурай народаў СССР, якая пазней зрабілася яшчэ адным прадметам яго пільнай увагі. Ім нават быў распрацаваны спецыяльны вузаўскі курс па вывучэнні прадмета «Літаратура народаў СССР». Кнігі, сабраныя П.Н. Беркавым па гэтай тэме, складаюць даволі значны масіў – каля 1200 экзэмпляраў. Самастойным комплексам у яго ўваходзіць і літаратура беларускай тэматыкі.

Прысутнасць у калекцыі кніг беларускай тэматыкі – з'ява заканамерная, бо з Беларуссю, беларускімі навукоўцамі, літаратарамі П.Н. Беркаў, дзякуючы сваім грунтоўным працам у галіне гісторыі і тэорыі літаратуры і сумежных дысцыплін, здаўна меў даволі актыўныя навуковыя, культурныя і сяброўскія стасункі.

У склад згаданага комплексу ўваходзіць як літаратура беларускіх аўтараў на нацыянальнай і рускай мовах, так і выданні, прысвечаныя Беларусі, альбо якія закранаюць асобныя аспекты яе гісторыі і развіцця. Усяго ў дадзенай групе прысутнічаюць 172 кнігі (без уліку беларускіх выданняў), што арганічна ўваходзяць у склад іншых тэматычных раздзелаў кнігазбору.

Храналагічныя рамкі дакументаў ахопліваюць перыяд 1857–1969 гг.

Тэматыка адзначанага раздзела даволі разнастайная – ад кніжных дакументаў па гісторыі Беларусі, беларускіх фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў, тэарэтычных даследаванняў вучоных Беларусі ў галіне літаратуры, беларуска-славянскіх літаратурных ўзаемасувязей да публіцыстычных і мастацкіх твораў беларускіх аўтараў, як арыгінальных, так і ў перакладзе на рускую мову, біяграфічных даведнікаў, бібліяграфічных паказальнікаў і іншых выданняў.

У кнігазборы П.Н. Беркава захоўваюцца кнігі па беларускім літаратурнаўстве ў колькасці 59 кніжных адзінак, у тым ліку і даследаванні, што тычацца беларуска-славянскіх літаратурных сувязей, узаема-

дзеяння літаратуры і фальклору, а таксама выданні, прысвечаныя класікам беларускай літаратуры.

У складзе раздзела прысутнічаюць кнігі, якія былі набыты самім збіральнікам, так і падораныя П.Н. Беркаву. Сярод іх, нарыклад, такія каштоўныя выданні XIX – пачатку XX ст., як «Агляд гісторыі Беларусі са старажытных часоў» Ф. Турчыновіча [6], «Матэрыялы для вывучэння быта і мовы рускага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю» П.В. Шэйна [7; 8; 9; 10], «Беларусы» Я. Карскага [3; 4; 5], «Беларускія вясельныя абрады і песні ў параўнанні з вялікарускімі», складзеныя А. Занкевічам [2], і шмат іншых.

Больш трэці кніг маюць дароўныя надпісы, што належаць прадстаўнікам беларускай навуковай і творчай інтэлігенцыі. Яны ўяўляюць сабой каштоўную крыніцу дадатковай інфармацыі, здольнай пашырыць нашы ўяўленні пра чалавека, якому яны адрасаваны, яго сяброўскія, прафесійныя, грамадскія сувязі, што у цэлым спрыяе больш поўнаму раскрыццю яго вобраза. З аднаго боку, гэта своеасаблівая форма выказвання ўдзячнасці, павагі або іншых пачуццяў дарыльшчыка. З другога боку, дарчыя надпісы могуць утрымліваць і ўнікальныя звесткі, удакладняць розныя факты.

Прыязныя, шчырыя, цёплыя словы, пакінутыя беларускімі аўтарамі на старонках кніг, прадыхтаваны шчырай павагай да асобы П.Н. Беркава – таленавітага, аўтарытэтнага вучонага, педагога, годнага чалавека, апантанага кнігалюба.

Так, большасць інскрыптаў належыць літаратуразнаўцам, супрацоўнікам Інстытута літаратуры Акадэміі навук БССР. З імі П.Н. Беркава звязвалі не толькі шматгадовыя навуковыя кантакты (ён быў членам рэдкалегіі фундаментальнага даследавання «Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры» (Мінск, 1969), апанентам кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый, выступаў у якасці рэцэнзента прац беларускіх вучоных, публікаваўся ў беларускіх выданнях), але і шчырыя сяброўскія адносіны. Пра гэта красамоўна сведчаць душэўныя надпісы беларускіх даследчыкаў на падораных Беркаву кнігах¹. Напрыклад, на кнізе М.М. Грынчыка «Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі» (Мінск, 1969) чытаем: «Дарагому Паўлу Навумавічу Беркаву, даўняму сябру беларускіх літаратуразнаўцаў, цудоўнаму чалавеку і выдатнаму вучонаму з глыбокай павагай і

¹ Усе дароўныя надпісы падаюцца на беларускай мове, у тым ліку і рускамоўныя.

любоўю – аўтар: 2.IV.1969 НАН Беларусі - <http://library.basnet.by>; М. Барстка «Пятро Глебка» (Мінск, 1952): «Многапаважанаму Паўлу Навумавічу Беркаву, нястомнаму працаўніку навукі. 14/V-53г. (подпіс)»; на кнізе М. Мушынскага «Ад задумы да здзяйснення» (Мінск, 1965): «Паўлу Навумавічу Беркаву, нястомнаму выхавателю маладых навуковых кадрў, ад аўтара с пачуццём глыбокай павагі і ўдзячнасці. Мушынскі. 19.10.1966».

У П.Н. Беркава было шмат вучняў, у тым ліку і сярод беларусаў. У свой час яго школу прайшлі вядомыя беларускія літаратуразнаўцы Ю. Пшыркоў, В. Гапава, М. Прашковіч і некаторыя іншыя. Яны на ўсё жыццё захавалі самыя светлыя ўспаміны пра свайго патрабавальнага, але вельмі справядлівага настаўніка і сумленнага чалавека. Сярод кніг, падораных П.Н. Беркаву, знаходзім і іх працы са словамі павагі і ўдзячнасці: «Дарагому вучыцелю Паўлу Навумавічу Беркаву з сардэчным прывітаннем і найлепшымі пажаданнямі. 25/X.60 Юл. Пшыркоў» (Беларуская савецкая проза. Мінск, 1950), «Дарагому настаўніку Паўлу Навумавічу, якому я абавязана нараджэннем гэтай кнігі. Валянціна Г[апава]. 14-V-1969г.» (Эліза Ажэшка. Жыццё і творчасць. Мінск, 1969), «Дарагому Паўлу Навумавічу Беркаву – нашаму дарадчыку і шчыраму другу беларусаў. А. Коршунаў, М. Прашковіч. 2/IV-69г.» (Францыск Скарына. Прадмовы і пасляслоўі. Мінск, 1969).

Як бібліёграф П.Н. Беркаў цікавіўся бібліяграфічнымі напрацоўкамі сваіх беларускіх калег, з некаторымі быў асабіста знаёмы, меў іх працы. Сярод іншых там знаходзіцца выданне «Беларуская савецкая драматургія: Бібліяграфія» (Мінск, 1966), складзенае вядомым беларускім бібліёграфам Н.Б. Ватацы. На кнізе – запіс складальніка: «Многапаважаны Павел Навумавіч! Прыміце маю сціплую працу ў знак пакланення перад Вашай эрудыцыяй, высакароднай і плённай вашай дзейнасцю, перад Вашымі навуковымі працамі, поўнымі натхнення і рамантыкі. Н. Ватацы. 6.V.68г.». Ці яшчэ адзін дароўны надпіс з цёплымі, пранікнёнымі словамі ад складальнікаў бібліяграфічнага паказальніка «Сувязі беларускай літаратуры з літаратурамі зарубажных славянскіх народаў. 1906–1962» (Мінск, 1963): «Паважанаму Паўлу Навумавічу, з благоговейным трепетом» перад яго навуковым судом. Складальнікі А. Мажэйка, П. Самасейка. 6.VII.63». Значнае месца ў кнігазборы сярод кніг беларускай тэматыкі адведзена мастацкай і публіцыстычнай літаратуры, якая адзначана імёнамі 25 беларускіх літаратараў (81 экзэмпляр). У гэтай групе таксама прысутнічаюць кнігі з дароўнымі надпісамі. Напрыклад, чатырохтомнік

народнага паэта Беларусі Максіма Танка. Гэты збор твораў аўтар падарыў П.Н. Беркаву ў 1968 г., пра што сведчыць дароўны надпіс: «На добры ўспамін глыбокапаважанаму Паўлу Навумавічу Беркаву. З братнім прывітаннем Максім Танк (подпіс). Мінск, 24/XII 68г.» (Максім Танк. Збор твораў у 4 т. Т. 1. Мінск, 1966), на наступных трох тамах – аўтографы Максіма Танка і дата: «1968».

У калекцыі П.Н. Беркава знаходзяцца і творы беларускага пісьменніка В. Вольскага. Зборнік п'ес В. Вольскага «Цудоўная дудка. Несцерка» (Мінск, 1951) мае інскрыпт: «Шаноўнаму Паўлу Навумавічу Беркаву ад аўтара. В. Вольскі. 10 сак. 1952 г. Мінск.», а да адной з кніжак В. Вольскага – «П'есы» (Масква, 1954) – П.Н. Беркаў напісаў уступны артыкул пад назвай «Виталий Вольский и его драматические сказки».

Як бачым, адзначаны комплекс літаратуры беларускай тэматыкі ўяўляе старанна падабраны збіральнікам матэрыял, які ўтрымлівае канкрэтныя каштоўныя дакументы па гісторыі, побыту, навуковай і культурнай дзейнасці беларускага этнасу. Яны не з'яўляюцца ў бібліятэцы П.Н. Беркава чымсьці выпадковым. Збіральнік на працягу ўсяго свайго свядомага жыцця быў вельмі зацікаўлены гісторыяй і культурай розных народаў, асабліва тых, якія жылі па суседстве з Расіяй. Таму і ўласнабеларускія выданні, і кнігі пра Беларусь арганічна ўваходзяць у яго бібліятэку.

ЛІТАРАТУРА

1. **Берков, П. Н.** Биография моей библиотеки / П. Н. Берков // В мире книг. – 1966. – № 12.
2. **З-ч, А.** Белорусские свадебные обряды и песни сравнительно с великорусскими / А. З-ч. – Санкт-Петербург, 1897.
3. **Карский, Е. Ф.** Белоруссы : в 3 т. / Е. Ф. Карский. – Вильна, 1904. – Т. 1, кн. 1 : Введение к изучению языка и народной словесности.
4. **Карский, Е. Ф.** Белоруссы / Е. Ф. Карский. – Варшава, 1911–1912. – Т. 2 : Язык белорусского племени.
5. **Карский, Е. Ф.** Белоруссы / Е. Ф. Карский. – Петроград, 1921. – Т. 3 Очерки словесности белорусского племени.
6. **Турчинович, Ф.** Обзор истории Белоруссии с древнейших времен / Ф. Турчинович. – Санкт-Петербург : издание В. И. Исакова, 1857.
7. **Шейн, П. В.** Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края / П. В. Шейн. – Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии наук, 1887. – Т. 1, ч. 1. – [2], XXVI, 585, 4 с.

8. Шейн, П. В. – Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии наук, 1890. – Т. 1, ч. 2. – [2], XXXI, 708, [2], 4 с.

9. Шейн, П. В. – Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии наук, 1893. – Т. 2.

10. Шейн, П. В. – Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии наук, 1902. – Т. 3.

Рассматривается комплекс литературы белорусской тематики из библиотеки российского ученого-книголюбца П.Н. Беркова, которая в настоящее время хранится в фонде Центральной научной библиотеки им. Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси.

The complex of Belarusian literature from the library of the Russian bibliophile scientist P.N. Berkov, which is currently stored in the fund of the Central Scientific Library named after Yakub Kolas of the National Academy of Sciences of Belarus.

Макарченя И.И. (Минск)

ЧАСТНЫЕ БИБЛИОТЕКИ В ФОНДЕ НОТНО-НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ БЕЛОРУССКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АКАДЕМИИ МУЗЫКИ: БИБЛИОТЕКА И.Д. НАЗИНОЙ

На рубеже XVIII–XIX вв. в передовых кругах европейского дворянства широкий размах получило составление частновладельческих библиотек. Библиофилы объединялись в общества, проводили международные конгрессы, обменивались изданиями через антикварный рынок и систему аукционов [5, с. 34]. Известный литературовед И.Л. Андроников сравнивал коллекционеров со старателями, промывающими золото. Но в отличие от золотодобытчиков работа коллекционеров не служит обогащению, а вливается в общую сокровищницу культуры [2, с. 54]. Библиофильство, то есть любовь к книгам и собирательству редких и ценных изданий, по сей день продолжает способствовать сохранению и передаче от поколения к поколению памятников культуры.

Ресурсы, полученные из частных библиотек, отличаются большим разнообразием. Это документы, характеризующие основные вехи профессиональной деятельности лица (почетные грамоты, удо-